

Ijtimoiy adolat tushunchasi va uning ijtimoiy xizmatlardagi ifodasi

Dulanjonov Ravshanbek Uktamjon o'g'li
Andijon davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy adolat tushunchasining mazmun-mohiyati va ma'nosini tushuntirishga ilmiy jihatdan yondashilgan. Adolatni ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan tahlil qilganda axloqiy va ijtimoiy adolatni farqlash zarur. Bundan tashqari, Ijtimoiy adolat ijtimoiy falsafa muammosi sifatida ikki jihatni o'z ichiga oladi: nazariy va amaliy. Aynan shu ikki jihat batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: Adolat, ijtimoiy adolat, axloqiy adolat, ijtimoiy mukofot, liberal model, postindustrial, globallashuv.

Ijtimoiy adolat – jamiyatning moddiy va ma'naviy rivojlanish darajasi bilan ob'ektiv ravishda belgilanadigan, lekin ideal sifatida, odamlar o'rtasidagi munocabatlarning oliy prinsipi sifatida sub'ektiv baholanadigan kishilar, ijtimoiy guruhlar, qatlamlarning hayotiy vaziyatidagi tenglik o'lchovidir. Konsepsiya mutlaq, univerval huquqiy va axloqiy talqinga ega emas. Ijtimoiy adolatning mazmuni tamoyil va amaliyot sifatida davrdan davrga o'zgarib bordi, Konsepsiyaning zamonaviy gumanistik talqini, shuningdek, uning qisman amalga oshirilishi mehnat, dam olish, munosib ish haqi, ta'lim, shaxsiy hayot, sog'liq va qadr-qimmatni himoya qilish, uy-joy huquqi kabi ijtimoiy kafolatlar bilan chambarchas bog'liq. madaniy qadriyatlar, siyosiy hayotda ishtirok etish, tadbirkorlik, so'z, vijdon, harakat erkinligi, jamiyat hayotining istalgan sohasida erkin o'zini o'zi anglash.

Adolatni ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan tahlil qilganda axloqiy va ijtimoiy adolatni farqlash zarur. Axloqiy adolat - axloqiy jazoning individual harakatga muvofiqligini belgilovchi kategoriyadir. Uning o'lchovi individual axloqdir. Ijtimoiy adolat - ijtimoiy taqsimot tizimining mohiyatini belgilaydigan kategoriya, ijtimoiy imtiyozlar, huquqlar va mukofotlarni taqsimlash tizimi sifatida, ya'ni, shaxsning faoliyati natijasi uchun ijtimoiy mukofot. Uning mezoni jamiyatning insoniyligidir. Ijtimoiy adolat ijtimoiy falsafa muammosi sifatida ikki jihatni o'z ichiga oladi: nazariy va amaliy. Ijtimoiy adolat muammosining nazariy jihati ijtimoiy mukofot tizimining umumiy tamoyillarini asoslash

va qonuniylashtirishdan iborat. Ijtimoiy adolat muammosining amaliy tomoni ijtimoiy mukofotning muayyan tizimini tashkil etishdan iborat. Demak, ijtimoiy adolat ijtimoiy falsafa kategoriyasi sifatida ijtimoiy mukofotning real tizimining qadriy-me'yoriy in'ikosidir. Ijtimoiy adolat modeli - ijtimoiy adolatning aniq tarixiy turi, ijtimoiy adolatning aniq tarixiy hukmron nazariy konsepsiyasining birligi va ijtimoiy adolatning aniq tarixiy tizimi. Ijtimoiy adolatning hukmron nazariy konsepsiyasi ijtimoiy mukofotning real tizimini jamoatchilik ongida aks ettirish va qonuniylashtirishdir. Ijtimoiy adolat modelining mohiyatini tavsiflovchi asosiy mezonlar quyidagilardir: birinchidan, asosiy umumiy taqsimot tamoyili (ijtimoiy nafaqalarni taqsimlashning asosiy mezonini belgilovchi), ikkinchidan, ijtimoiy tabaqalanish (ijtimoiy maqomlarni taqsimlash) tamoyili, uchinchidan, ijtimoiy adolat modeli. ijtimoiy mukofot prinsipi (faoliyat uchun mukofotlarni taqsimlash), to'rtinchidan, ijtimoiy mukofotning asosi va o'lchovi. Shunday qilib, ijtimoiy adolat modeli ijtimoiy nafaqalarni taqsimlash va fuqarolarning shaxsiy xizmatlarini taqdirlash usullarini belgilaydigan o'ziga xos tarixiy konseptual tizimdir. Ijtimoiy tabaqalanish hukmron maqom uchun ijtimoiy adolatning muqobil tushunchalarining mavjudligi va raqobatini belgilaydi. Aniq tarixiy ijtimoiy tizimda ijtimoiy adolatning muqobil nazariy konsepsiyalarining uchta asosiy turi mavjud: dominant, mavjud ijtimoiy mukofot tizimiga mos keladigan, qarama-qarshilik, ijtimoiy mukofotning real hayotiy tizimiga tubdan alternativa taklif qiluvchi, oraliq va tushunchalarning aralash turlari mavjud.

Ijtimoiy adolat oilada muhim rol o'ynaydi, chunki oilaviy hayotda har bir a'zo uchun teng imkoniyat va sharoit yaratish, xolis qarorlar qabul qilish va adolatli munosabatlar shakllantirish zarur. Ota-onalar farzandlari o'rtasida tenglik va haqqoniylikni ta'minlashlari lozim, bu esa oiladagi muvozanat va birdamlikni mustahkamlaydi. Oilada ijtimoiy adolat tamoyillariga amal qilinishi, farzandlarning kelajakda adolatli va halol shaxslar bo'lib yetishishiga katta hissa qo'shadi.

Farzandlar oilaviy hayotda ijtimoiy adolatni kuzatib, tenglik va haqqoniylik tushunchalarini o'zlashtiradilar. Oilada qabul qilingan adolatli qarorlar, teng huquqlar va majburiyatlar farzandlarga jamiyatda ham shu qadriyatlarga amal qilishni o'rgatadi.

Oiladagi ijtimoiy adolat oilaviy munosabatlarni mustahkamlaydi va bolalar o'zlari ham adolatli munosabatlar tamoyillariga amal qilishni o'rganadilar.

Ko'p asrlar davomida turli fanlar vakillari jamiyatda nima sodir bo'lishi haqida hech bo'lmaganda zarracha tacavvur beradigan, vaziyatni, ijobiy natijalarni yoki akcincha, bashorat qilish uchun mos keladigan turli xil modellar va nazariyalarga katta qiziqish bildirishdi. Tarixiy taraqqiyotning ushbu bosqichida shakllangan jamiyat «iste'molchi jamiyati» deb ham ataladi, ammo bu cheksiz ict'e'mol modeli doirasida haqiqiy taraqqiyotga erishish mumkin emas. Va insoniyat tanlov qilishi kerak: ma'lum bir o'rtacha iste'mol darajasida uzoq muddatli muvozanat mavjudligi yoki ba'zilar uchun muvozanatsiz, ammo boy dunyo, boshqalari uchun eca juda qattiq cheklovlarni tanlashi zarur. Ularning manfaatlari va maqsadlari har doim ham bir-biriga mos kelmaydi - hatto ijtimoiy ahamiyatga ega maqsadlarni belgilashda ham. Ijtimoiy adolatni izlash aslida manfaatlar qarama-qarshi bo'lgan jamiyatda kelishuv va konsensus izlashga aylandi. Shu bilan birga, ushbu konsensusga erishish uchun hokimiyat foydalanishi mumkin bo'lgan majburlash usullarining roli inkor etilmadi. Zero, davlat va jamiyat, jamiyat va shaxs, turli ijtimoiy qatlamlar, sinflar, guruhlar vakillari o'rtasida ijtimoiy adolat nima ekanligi to'g'risida o'zaro tushunishga erishilgan taqdirdagina jamiyatda siyosiy barqarorlikka erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Alimova Z.I. Ijtimoiy adolat tamoyillari va uning islom dinida namoyon bo'lish xususiyatlari (falsafiy tahlil)// Falsafa fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. T.: 2006. – 115 b.*

2. А.Х.Саидов. Янги Ўзбекистонни барпо этиш йўлида. <https://parliament.gov.uz/oz/articles/616.11.01.2023>.

3.